

Tio siffror, ett helt samhälle

Berättelse

En nyckel i fickan

Tänk dig att du kan visa vem du är med tio siffror. Du behöver inte ta fram en bunt papper eller förklara hela din historia. Du säger eller skriver bara ditt personnummer, och vården, banken eller myndigheten vet med en gång att det är just du. För många som bor i Sverige är personnumret en sådan självklar del av livet att de kan det utantill, ungefär som sitt eget namn. Det är en liten nyckel som öppnar dörren till stora delar av samhället.

Vad numret är och hur du får det

Ett personnummer är ett identitetsnummer som visar vem en person är. Det är myndigheten Skatteverket som tilldelar numret, och det sker när du blir folkbokförd, alltså registrerad som boende i Sverige. När du väl har fått ditt nummer behåller du det hela livet. Det ändras inte, även om du flyttar, gifter dig, byter efternamn eller en dag bosätter dig i ett annat land. På så sätt blir numret en tråd som följer en människa genom åren.

Alla som vistas i landet blir dock inte folkbokförda. Den som till exempel arbetar i Sverige under en kortare tid kan i stället få ett samordningsnummer. Det fungerar som ett slags ersättning, så att även den personen kan finnas med i myndigheternas register och till exempel betala skatt.

Siffrorna betyder något

Personnumret kan se ut som en slumpmässig rad siffror, men det är det inte. Numret har tio siffror, och varje del har sin uppgift. De sex första siffrorna är födelsetiden: år, månad och dag, i den ordningen. Sedan kommer tre siffror som kallas födelsennummer. Allra sist står en kontrollsiffra. Den räknas ut av en dator utifrån de andra siffrorna. Tack vare kontrollsiffran kan datorn upptäcka om någon har skrivit fel, till exempel kastat om två siffror eller tryckt på fel tangent. Det gör systemet säkrare och svårare att fuska med.

Tidigt ute i världen

Sverige har använt personnummer länge. Den 1 januari 1947 infördes systemet för hela befolkningen, och Sverige var ett av de första länderna i världen med ett identitetsnummer som omfattade alla i ett land. I dag har många länder liknande nummer, men det svenska systemet har fått en ovanligt bred plats i vardagen. Numret används inte bara hos myndigheter, utan också hos banker, vårdmottagningar, skolor och många privata företag.

Enkelt – och något att vara varsam med

Att alla har samma sorts nummer gör mycket enklare i samhället. Vården hittar snabbt rätt journal, så att en läkare slipper börja om från början varje gång. Banken kan vara säker på att det är rätt person som öppnar ett konto. Skolan kan skriva in rätt barn, och olika myndigheter kan hålla ihop

uppgifter om samma person utan att blanda ihop två personer med samma namn. För ett samhälle med många invånare sparar det både tid och misstag.

Samtidigt säger numret en hel del om dig, och det knyter ihop många olika uppgifter till en och samma person. Just därför ser många numret som personlig information som man bör vara varsam med. Ett vanligt råd är att inte lämna ut sitt personnummer i onödan, utan bara när det verkligen behövs. Det handlar inte om att numret är farligt i sig, utan om att man har kontroll över sina egna uppgifter. Hur mycket information ett samhälle bör samla på ett ställe, och hur den ska skyddas, är en fråga som många länder diskuterar. Personnumret är ett bra exempel på hur praktiskt och personligt ofta hör ihop: samma sak som gör livet enkelt gör det också viktigt att tänka efter.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
personnummer	ett identitetsnummer med tio siffror som visar vem du är
identitetsnummer	ett nummer som talar om vem en person är
tilldela	ge eller dela ut något till någon
Skatteverket	myndigheten som bland annat tilldelar personnummer
folkbokförd	registrerad som boende i Sverige
samordningsnummer	ett nummer för den som inte är folkbokförd i Sverige
register	en samlad lista med uppgifter, ofta i en dator
slumpmässig	utan ordning; bestämd av tur eller slump
födelseid	år, månad och dag då en person föddes
kontrollsiffra	sista siffran, som används för att upptäcka fel
befolkning	alla människor som bor i ett land
journal	uppgifter i vården om en persons hälsa
personlig information	uppgifter som hör till just dig och som är privata
varsam	försiktig; noga med hur man gör
i onödan	utan att det behövs

Läsförståelsefrågor

- Varför beskriver texten personnumret som “en nyckel”?
 - För att det är gjort av metall och passar i ett lås.
 - För att det ger en person tillgång till stora delar av samhället.
 - För att man bara får det av banken.
- Vad menas i texten med att numret blir “en tråd som följer en människa genom åren”?
 - Att numret ändras varje år man fyller.
 - Att man har kvar samma nummer hela livet, oavsett vad som händer.
 - Att man måste förnya numret med jämna mellanrum.
- Vad är kontrollsiffrans uppgift?
 - Att visa vilket år personen är född.
 - Att göra det möjligt att upptäcka om någon har skrivit fel.
 - Att tala om var i landet personen bor.
- Vad gäller för den som inte blir folkbokförd i Sverige?
 - Personen kan i stället få ett samordningsnummer.
 - Personen får ett personnummer ändå.
 - Personen får aldrig betala skatt.
- Varför sparar personnumret tid och misstag för myndigheter och vård?
 - Eftersom alla då heter samma sak.
 - Eftersom rätt uppgifter kan kopplas till rätt person, även om två personer har samma namn.
 - Eftersom myndigheterna då inte behöver några register.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Sverige var ett av de första länderna i världen med personnummer för hela befolkningen.
 - Numret byts ut om man gifter sig och byter efternamn.
 - Personnumret används bara hos myndigheter, aldrig hos banker eller företag.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - De sex första siffrorna i numret är personens födelsetid.
 - Kontrollsiffran står först i numret.
 - Det är Skatteverket som tilldelar personnummer.
 - De flesta svenskar vill ta bort personnumret.
- Texten säger att personnumret kan se ut “som en slumpmässig rad siffror, men det är det inte”. Förklara vad meningen vill säga.

9. Varför kan man säga att personnumret gör livet både enklare och mer personligt på samma gång? Använd exempel ur texten.
10. Texten menar att numret “inte är farligt i sig”. Vad tror du att skribenten vill säga med det? Motivera ditt svar.
11. Varför är det ett vanligt råd att inte lämna ut sitt personnummer “i onödan”? Resonera utifrån texten.
12. Sista meningen lyder: “samma sak som gör livet enkelt gör det också viktigt att tänka efter.” Vad menar texten med det? Förklara med egna ord.
13. Varför tror du att det var betydelsefullt att Sverige införde ett gemensamt nummer för hela befolkningen redan 1947? Resonera.

Diskussionsfrågor

- Personnumret gör mycket enklare i vardagen, men det samlar också mycket information om en person på ett ställe. Hur ser du på den avvägningen?
- Var går gränsen för när det är rimligt att fråga efter någons personnummer? Diskutera konkreta exempel, till exempel hos banken, i en webbutik eller hos en förening.
- Sverige var ett av de första länderna i världen med personnummer för hela befolkningen. Varför kan ett land vilja införa ett sådant system, och vad kan invånarna vinna respektive förlora på det?
- I texten beskrivs personnumret som personlig information som man bör vara varsam med. Vilka andra uppgifter om dig tycker du är extra viktiga att skydda? Motivera.
- **Skriv (4 meningar):** Skriv en kort text där du jämför hur man visar vem man är hos myndigheter i Sverige med hur det fungerar, eller fungerade, i ett annat land du känner till. Avsluta med vad du själv tycker om att använda ett gemensamt nummer.